

Хроника

Предавања одржана у оквиру Трибине Етнографског института САНУ, 2008. године

Драгана Радојичић

Етнографски институт САНУ, Београд

АРХИВСКА ИСТРАЖИВАЊА И ЊИХОВ ЗНАЧАЈ ЗА ЕТНОЛОГИЈУ

Ако су некада манастири и цркве били главни центри у којима су се чували примарни извори, развојем друштва ту улогу су већ давно, поготово у развијеним земљама преузеле за то специјализоване институције – *архиви*. Архиви су данас интердисциплинарне установе, савремене, истовремено окренуте култури, управи, науци, школству-образовању. Можда максима да је сваки онај који зна где се налазе подаци за науку, веома близак да њоме и овлада (*Qui scit ubi scientia, proximus habenti est*) најверније одражава спојивост рада архивиста и истраживача у науци. На примерима више аутора-етнолога, који су се у свом научном раду ослањали на архивске изворе, сазнајемо димензију и улогу ових извора за етнологију. Чињеница је да се писаним изворима ове врсте, нарочито оним из ранијих векова, у поређењу са подацима који се прикупљају путем анкета или интервјуа, посвећује све мање пажње.

Истраживање културних феномена из наше даље прошлости најчешће је остваривано путем „већ написаног“ – не ретко без провере истог, те се

поставља питање редефинисања таквих закључака из такозваног романтичног заноса, или пак из дела квазинауке која се истим нестручно али обилато служи.

Минуциозно, континуирано и стрпљиво праћење културних феномена у историјској ретроспективи, путем архивских вести, представља обогаћивање наших сазнања о нама самима, на чему и инсистира етнологија као научна дисциплина.

Ма како се бавили свременим темама које захтева убрзани ритам живота, ипак поједини истраживачи не заобилазе архивске изворе, већ уочавају значај истих, који при анализи одређених културних феномена из наше прошлости, могу да пруже валидне податке и да утичу на редефинисање појединих, већ изграђених ставова у етнологији.

Могуће је да у будућности архивска грађа буде доступна и у електронском облику, што свакако не умањује потребу да се истраживачи нађу на терену у архивској институцији.

Љупчо С. Ристески

Институт за етнологија и антропологија
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје

ТЕРЕНСКИ РАД МЕЂУ НЕПОСТОЈЕЋИМ ЉУДИМА

Етнографија друштвено маргинализованих група

10. новембар 2008.

У овом предавању дискутовано је о питањима теренског рада између друштвено маргинализованих група у циљу стварање етнографије о њима као и ради антрополошког проучавања њихових друштвених и културних карактеристика. Наведена су искуства из неколико истраживачких пројеката, реализованих на подручју Републике Македоније, усмерених углавном ка истраживању адолесцентских популација мушкараца који имају секс са мушкарцима (МСМ), адолесцентима који нуде сексуалне услуге уз надок-

наду (АНСУ) и адолесцентима који инјектирају дроге (АИД). Разматрана су различита искуства у методологији приступа таквим групама, у методологији организовања теренског рада између њих и у методологији избора испитаника. У предавању су разматрани позитивни и негативни аспекти истраживачког рада међу друштвено маргинализованим групама. Посебно је акценован проблем активног укључивања припадника самих циљних група у истраживачки процес и теренски рад.

Љиљана Гавриловић

Етнографски институт САНУ, Београд

О УСПОМЕНАМА, ХЕРОЈИМА И ПУТОВАЊИМА

Клод Леви-Строс на терену

27. новембар 2008.

Маја 2008. године у Галимаровој библиотеци *Плејаде*, поводом прославе стотог рођендана Клода Леви-Строса, објављен је избор из његових дела. У то издање је ушло седам Леви-Стросових кључних књига (по његовом избору), насталих у периоду од 1955. (Тужни Тропи) до 1993. године, када је изашла његова последња књига *Regarder, Écouter, Lire* (на енглески преведено као: *Look, Listen, Read*). Издање је допуњено досад необјављеним текстовима, пре свега белешкама из „зелене

бележнице“ (путничког дневника), која се чува у архиву француске Националне библиотеке, и из које су читави делови ушли у *Тужне Тропе* и друге Леви-Стросове текстове, али и теренским белешкама, које су – за разлику од брижљиво забележених асоцијација и размишљања у дневнику – крајње сумарне.

Леви-Стросов јубилеј изгледао је као прави тренутак за преиспитивање не само његовог значаја за развој антропологије и/или настајање света

онаквог у каквом данас живимо, него и за разматрање његовог теренског рада – дела његовог антрополошког ангажмана који је, у стручним круговима, најчешће нападан и/или маргинализован.

Предавање је обухватило анализу Леви-Стросових теренских искустава у Бразилу, Бурми и Источном Пакистану (данас Бангладеш), његових изјава о/поводом теренских истраживања, као и анализу примедби које су његовом теренском раду упућиване од стране превасходно британских и америчких

антрополога, формираних, бар када се ради о теренској пракси, у другачијој антрополошкој традицији. Свеукупно, разматрање Леви-Стросовог теренског рада и његових резултата показало је, с једне стране, да англосаксонски концепт теренског рада није једини могући, а са друге – колико савремено популарно поимање антропологије широм света, у чијем се центру налази антрополог-као-акциони херој, дугује управо Леви-Стросу и његовом теренском раду.

Мирко Благојевић

Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд

КОЛИКО ИМА ПРАВОСЛАВНИХ ВЕРНИКА ДАНАС? О социолошким критеријумима религиозности

15. децембар 2008.

Аутор у овом предавању покушава да одговори на питање о броју верника данас уопште у двама посткомунистичким и православним земљама, а потом и броју самих (православних) верника. У том смислу се анализирају бројни резултати створене емпиријске евиденције уз употребу великог броја индикатора о којима аутор расправља у предавању. Аутор их анализира прво као индикаторе представне димензије религиозности, затим као индикаторе веровања у догматско језгро хишћанства, индикаторе актуелне црквено-обредне праксе и као индикаторе традиционалног односа према религији и цркви. Овим анализама настоји се да се пронађе онај критеријум или скуп

критеријума који ће најбоље да изрази религиозност становништва на православној религијско-црквеном простору. У тој анализи се идентификују три приступа у руској социолошко-религиолошкој заједници. Први је именован као класични, позитивистички приступ, други као посткласични или феноменолошки а трећи као синтетички. Затим аутор расправља о појму везаности људи за религију и цркву и о индикаторима те везаности, као и о индексима који су социолошки погоднији за испитивање религијско-црквеног комплекса. На крају предавања аутор даје неколико методолошких упуштава за социолошко искуствено истраживање религије.

Реч на отварању изложбе: Зооморфни орнамент у традиционалној култури Шумадије

аутор Светлана Радојковић

Поштовани гости,

Господине директоре,

Желим да се, пре него што кажем нешто о изложби *Зооморфни орнамент у традиционалној култури Шумадије*, захвалим аутору ове изложбе – колегиници Светлани Радојковић, сараднику Народног музеја у Крагујевцу, што нам је омогућила да се путем визуелног доживљаја, као најснажнијег вида човекове перцепције, подсетимо прошлости становника Шумадије, али и да понешто ново о тој прошлости научимо.

Циљ који је ауторка овом изложбом себи поставила, изложбом као значајним видом музејске делатности, садржи се не само у томе да се заинтересованима омогући увид у збирке које су углавном похрањене у депоима, већ да се истовремено прикаже један, сасвим мали исечак традиционалне културе народа који живи на простору Шумадије. На изложби чију поставку чине предмети настали током друге половине 19. и прве половине 20. века, колегиница С. Радојковић представила је посматрачу занимљиву и релативно мало обрађивану етнолошку тему – народно стваралаштво које ауторка назива народном уметношћу.

Народна уметност, а предмети изложени на овој изложби јесу само њен делић, представља израз схватања *лепог*, пре свега – појединаца који те предмете стварају, израз њихове инспирације и надахнућа. Посматрајући изложене предмете, посматрач се информише о нивоу културних сазнања, као и општих уметничких спознаја,

не само стваралаца, него и колектива чији је он представник. Стога је за похвалу одлука ауторке да нам визуелно дочара овај сегмент народне уметности.

Орнаменти су свакако један од најраспрострањенијих начина за исказивање мисли, осећања, опажања и искуства појединца, али и колектива. С обзиром на чињеницу да је орнаментика врло креативан начин испољавања лепог, није необично то што се исти орнаменти често налазе на различитим врстама материјала. Због своје прилагодљивости, преношени су из једне средине у другу. Често су у том преношењу прилагођавани потребама и особеностима заједнице која их је прихватала, али и схватању естетског од стране исте те заједнице.

Зооморфна орнаментика је на изложби представљена предметима намењеним свакодневной употреби, и то: *колекција текстилног покућства* (ћилими, ирамаи, јастуци, пешкири, торбе, куварице); *делови народне ношње* (јелеси, прегаче, рукавице); *предмети покућства од дрвета и метала* (дрвене кашике и преклади); *предмети од печене земље*; *музички инструменти* (гусле); *накит*; *ускришња јаја*; *штапови* и *луле*.

Историјски посматрано, разлози за обожавање животиња различити су, па је, сходно томе, и двојак однос човека према њима. И док је једне настојао да умилостиви, другима је био задивљен због њихове лепоте, што су само неки од разлога због којих се у народној ликовној уметности, а посебно на предметима за свакодневну употребу, пред-

метима коришћеним у свечаним приликама, предметима за обављање обичајних радњи и слично, могу назрети садржаји који представљају далеку реминисценцију митова, легенди, бајки, али и снова генерација безимених стваралаца.

Без обзира на лепоту и визуелни доживљај који изложени предмети изазивају код посматрача, запамћене слике временом бледе из сећања, као оне снимљене полароид апаратом. Да у потпуности не би избледеле, ауторка се потрудила да о њима остави и писани траг. Каталог изложбе, истоветног наслова – *Зооморфни орнамент у традиционалној култури Шумадије*, поред помоћи у разумевању саме изложбе, представља и значајан допринос упознавању традиционалног наслеђа Шумадије, али и бољи увид у овај

сегмент народног стваралаштва уопште.

И на крају, али не као најмање важно, потребно је напоменути да изложба и каталог *Зооморфни орнамент у традиционалној култури Шумадије*, којима нам се представила виши кустос С. Радојковић, представљају значајан допринос упознавању традиционалног српског и шумадијског наслеђа, као и делатности Народног музеја у Крагујевцу. Још једном се захваљујем аутору изложбе на успешном представљању њенога рада јавности, али и на успешном представљању музејског фонда.

Ко није погледао изложбу, сада има прилику!

Хвала!

Крагујевац,
17. октобар 2008. године

Милина Ивановић-Баришић

Реч на отварању изложбе: *Производи абаџијског заната*

аутор Снежана Томић-Јоковић

Поштовани гости,

Поштовани домаћини,

Пре него што нешто кажем о изложби *Производи абаџијског заната*, желим да се захвалим аутору Снежани Томић-Јоковић, сараднику Музеја на отвореном „Старо село“, на пруженој прилици да се подсетимо прошлости становника златиборског краја, али и да понешто ново научимо о њој.

Простор у коме се налазимо дочарава нам не само некадашњу амбијенталну целину златиборског села, већ и део традиционалне културе становника који су живели или још увек живе на овом простору.

Циљ који је ауторка овом изложбом себи поставила јесте да јавности прикаже производе абаџијског заната. Намеравајући да припреми изложбу, С. Томић-Јоковић сигурно није размишљала о томе у којој ће мери њен труд дочарати посетиоцу – приликом гледања експоната, а посебно приликом читања текста каталога ове изложбе – неко, за многе од нас присутних не тако давно време, када је начин живота био поприлично другачији у односу на садашњи, посебно у односу на начин живота генерација рођених током осамдесетих и деведесетих година прошлог века.

Поштовани посетиоци, абацијски занат, као и производи абацијских занатлија, као што су горњи делови одеће – јелци, копорани, подгрудња-ци, гуњеви, зубуни и друго, упућују на неко другачије време у односу на време нашег садашњег живљења, на време када је техничких помагала било тек толико да се рад ових занатлија може назвати занатом, а не домаћом радиношћу. Ова напомена заправо значи да је ручни рад био најважније обележје рада абација.

Оно што се на изложби не види, а што се у тексту Каталога може прочитати, јесте следеће: како се абацијски занат развијао, те који су то били најважнији проблеми са којима су се абације сусретале у свом раду. Желећи да нас ближе упозна са историјским развојем овог заната, С. Томић-Јоковић се потрудила да нам приближи начин рада, али и да укаже на материјале који су коришћени за израду појединих делова одеће (на пример: уваљани или неуваљани, у четири нити ткани, вунени материјали – познатији у народу као *сукно*).

Из текста Каталога који прати изложбу, поред осталог, сазнајемо понешто о односу абација и терзија након ступања на снагу Уредбе о еснафима из 1847. године. На овом простору су, пре свега због сродности рада, а донекле и због материјала коришћених за израду предмета, у једној еснафској организацији делале абације и терзије. Заједничка еснафска организација требало је да члановима обезбеди опстанак, да утиче на квалитет производње, одређује таксе, добитак, висину надница и томе слично. Међутим, како у животу није све једноставно, а Уредбом није било обезбеђено разграничење послова по занатима, то је често

долазило до несугласица, а најчешће због преплитања надлежности и презимљања послова.

Већ крајем 19. века, абацијски занат се полако повлачи у сеоске средине, где опстаје још следећих неколико деценија, када га у потуности потискује индустријска производња.

Ниједан занат, па ни абацијски, није могао постојати без помагала, односно – без алата. Без обзира што се доста тога радило руком, постојао је мало-бројни и, по изради, доста једноставан алат, који је занатлијама, као што се и на поставци може видети, помагао при раду: аршин, маказе, игле, напрстак, утија, закачка, шило, клешта и друго.

Када је реч о одевним предметима, пажњу посматрача увек привлаче крој и орнамент. Абације су, поред шивења, радиле и украшавање сашивених предмета, обично апликацијама (нашивање материјала за подлогу) и гајтанима, који су такође нашивани на подлогу.

И на крају, али не као најмање важно, потребно је напоменути да изложба и каталог *Производи абацијског заната*, којима нам се представила Снежана Томић-Јоковић, представља значајан допринос упознавању српског традиционалног наслеђа, али превасходно – упознавању наслеђа златиборског краја, као и делатности Музеја на отвореном „Старо село“. Још једном се захваљујем аутору изложбе на успешном представљању јавности свога рада, али и музејског фонда.

Ко до сада није погледао изложбу, сада има прилику! Хвала!

Сирогојно,
30. јул 2008. године

Милина Ивановић-Баришић